

Warszawa, 10 lutego 2020 r.

245/2020/JJe

Sąd Apelacyjny w Warszawie

II Wydział Karny

Plac Krasińskich 2/4/6

00-207 Warszawa

Sygn. akt [REDACTED]

I Wprowadzenie

Do Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka (dalej: HFPC, Fundacja) zwrócił się adw. [REDACTED] obrońca podejrzanego [REDACTED] wskazując na problem przedłużającego się tymczasowego aresztowania jego klienta. Pan [REDACTED] podejrzany jest o to, że w okresie od 2014 r. do dnia zatrzymania w dniu 8 stycznia 2019 r., w Warszawie i innych nieustalonych miejscach oraz Chińskiej Republice Ludowej, brał udział w działalności chińskiego wywiadu przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, tj. o czyn określony w art. 130 § 1 Kodeksu karnego (dalej: k.k.). Tymczasowe aresztowanie jest stosowane wobec [REDACTED] od 8 stycznia 2019 r. i trwa nieprzerwanie do dnia dzisiejszego.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka jest organizacją pozarządową, której statutowym celem jest ochrona praw człowieka, w tym ich przestrzeganie przez organy władzy publicznej w Polsce. Szczególnym przedmiotem zainteresowania Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka jest m.in. prawo do wolności osobistej oraz prawo do rzetelnego procesu.

Obrońca podejrzanego przekazał Fundacji dokumenty z jawnej części postępowania dotyczące stosowania wobec [REDAKTOWANO] tymczasowego aresztowania. Po wnikliwej analizie dokumentacji HFPC sporządziła opinię prawną w przedmiocie zasadności stosowania najsurowszego ze środków zapobiegawczych wobec podejrzanego.

II Stan faktyczny

Postanowieniem z dnia 10 stycznia 2019 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia, na wniosek Mazowieckiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przeszeczności Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Warszawie (dalej: Prokuratura), zastosował wobec p. [REDAKTOWANO] środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania na okres trzech miesięcy od dnia 8 stycznia 2019 r. do dnia 8 kwietnia 2019 r. Mężczyzna był podejrzany o to, że „w okresie od 2014 r. do dnia zatrzymania, w Warszawie i innych nieustalonych miejscach oraz Chińskiej Republice Ludowej, brał udział w działalności chińskiego wywiadu przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej”. W ocenie organów ścigania działanie takie wypełniało znamiona przestępstwa określonego w art. 130 § 1 k.k. – szpiegostwa. Uzasadnienie postanowienia o zastosowaniu środka izolacyjnego wobec [REDAKTOWANO] było niejawne.

Na postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy – Śródmieścia adw. [REDAKTOWANO] złożył zażalenie, zaskarżając orzeczenie Sądu w całości. Zdaniem obrońcy, zebrany w sprawie materiał dowodowy nie wskazywał na duże prawdopodobieństwo popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu czynu. Co więcej, w ocenie obrony, w niniejszej sprawie nie zachodziła realna obawa matactwa. Podkreślono również, że grożąca podejrzanemu surowa kara nie mogła stanowić samoistnej przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania. W zażaleniu obrona zaznaczyła również, że zastosowanie wobec p. [REDAKTOWANO] środka izolacyjnego „pociąga wyjątkowo ciężkie, negatywne skutki dla najbliższej rodziny podejrzanego”. Postanowieniem z dnia 25 stycznia 2019 r. Sąd Okręgowy w Warszawie utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie Sądu I instancji.

W dniu 25 marca 2019 r. Prokuratura Krajowa wniosła o przedłużenie okresu tymczasowego aresztowania [REDAKTOWANO] na okres do 6 miesięcy. Postanowieniem z dnia 5 kwietnia 2019 r. Sąd Okręgowy w Warszawie uznał, że wniosek prokuratora zasługiwał

na uwzględnienie i przedłużyć stosowanie najsurowszego ze środków zapobiegawczych wobec podejrzanego o kolejne 3 miesiące, tj. do dnia 7 lipca 2019 r. W ocenie Sądu, „materiał dowodowy, zawarty w części jawnej i niejawnej akt sprawy uprawdopodobnił w dostatecznym stopniu, że podejrzany [REDAKTOWANO] spełnił zarzucany mu czyn, przy czym dowodowe podstawy stosowania tego środka nie uległy zmianie”. W postanowieniu Sąd Okręgowy stwierdził, że w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania konieczne było dalsze stosowanie tymczasowego aresztowania wobec podejrzanego. Sąd powołał się również na przesłankę groźby wymierzenia [REDAKTOWANO] surowej kary – do 10 lat pozbawienia wolności. Zdaniem Sądu, „przesłance tej towarzyszy natomiast domniemanie prawne, że zagrożony surową karą może zakłócać prawidłowy przebieg postępowania”. Co więcej, Sąd Okręgowy stwierdził, że z uwagi na to, że p. [REDAKTOWANO] posiadał obywatelstwo chińskie oraz był podejrzany o współpracę z obcym wywiadem, po uchyleniu środka izolacyjnego ukrywałby się i nie stawiał na wezwanie organów procesowych.

Na powyższe postanowienie w dniu 12 kwietnia 2019 r. obrońca podejrzanego złożył zażalenie, zaskarżając w całości rozstrzygnięcie Sądu o kontynuowaniu stosowania wobec podejrzanego środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania. Obrońca podkreślił, że orzeczenie Sądu I instancji w przedmiocie środka izolacyjnego zostało wydane w oparciu o dowody nieujawnione podejrzanemu i jego obrońcy, co mogło skutkować naruszeniem jego prawa do obrony. W ocenie skarżącego, „w zgromadzonym materiale dowodowym brak jest jakichkolwiek dowodów uprawdopodobniających wypełnienie przez podejrzanego znamion zarzucanego mu czynu”. W zażaleniu wskazano również, że w niniejszej sprawie nie zachodziła realna obawa ucieczki lub ukrycia się [REDAKTOWANO] bowiem, „od blisko 8 lat nieprzerwanie mieszka na terytorium Rzeczypospolitej Polski, posiada kartę pobytu rezydenta długoterminowego UE, zameldowanie w miejscowości [REDAKTOWANO]”. Co więcej, „jego żona oraz syn zamieszkują w Polsce i mają tu centrum interesów życiowych”. W zażaleniu obrońca podkreślił także, że od momentu zatrzymania podejrzany zadeklarował gotowość do współpracy z organami ścigania, m.in. złożył obszerne wyjaśnienia w sprawie oraz udostępnił hasła do zabezpieczonych nośników elektronicznych.

Dodatkowo w dniu 24 kwietnia 2019 r. obrona złożyła do Sądu Apelacyjnego w Warszawie wniosek o doprowadzenie podejrzanego na posiedzenie w przedmiocie

rozpoznania zażalenia obrońcy oraz umożliwienie mu przeglądania akt sprawy. W ocenie wnioskodawcy, w konsekwencji niedoprowadzenia podejrzanego na posiedzenia sądowe oraz do kancelarii tajnej Sądu, w celu zaznajomienia się z niejawną częścią postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, [REDAKTOWANO] nie miał możliwości poznania dowodów i okoliczności uprawdopodobniających popełnienie przez niego zarzucanego mu przestępstwa. Obrona podkreśliła także, że podejrzany „chce realizować konstytucyjnie przyznane mu prawo do obrony zarówno korzystając z pomocy obrońców, jak również w sposób bezpośredni – osobiście”. Zdaniem obrońcy, „efektywne prowadzenie obrony możliwe jest jedynie w sytuacji, gdy podejrzanemu znany jest cały materiał dowodowy stanowiący podstawę do przedstawienia mu zarzutów oraz podstawy zastosowania wobec niego środka zapobiegawczego”. W dniu 25 kwietnia 2019 r. Sąd Apelacyjny nie wyraził zgody na doprowadzenie [REDAKTOWANO] na posiedzenie odwoławcze.

Postanowieniem z dnia 17 maja 2019 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 5 kwietnia 2019 r. Sąd odwoławczy stwierdził, że w stosunku do p. [REDAKTOWANO] w dalszym ciągu zachodziły ogólne, jak i szczególne przesłanki stosowania środka izolacyjnego. W ocenie Sądu, w niejawnej części akt sprawy znajdowały się dowody, które wskazywały na duże prawdopodobieństwo popełnienia przez [REDAKTOWANO] zarzucanego mu czynu. Sąd Apelacyjny podkreślił, że „faktem jest, że żaden z tych dowodów nie wskazuje wprost i w sposób bezpośredni na prawdopodobieństwo popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu czynu”. Jednakże Sąd wyraził pogląd, że „wzajemne powiązanie dowodów tworzy łańcuch poszlak, które uprawdopodobniają zarzut mu stawiany w stopniu wymaganym przez art. 249 § 1 k.p.k.”. W uzasadnieniu postanowienia powołano się również na przesłankę grożącej podejrzanemu surowej kary, która w konsekwencji „może skłaniać do podejmowania bezprawnych działań zakłócających prawidłowy tok postępowania”.

Następnie w dniu 19 czerwca 2019 r. Prokuratura Krajowa złożyła kolejny wniosek o przedłużenie okresu tymczasowego aresztowania [REDAKTOWANO]. W dniu 5 lipca 2019 r. Sąd Okręgowy przychylił się do powyższego wniosku i postanowił o dalszym stosowaniu środka izolacyjnego wobec podejrzanego o kolejne 3 miesiące – do dnia 5 października 2019 r. W orzeczeniu Sąd stwierdził, że „biorąc pod uwagę stan dowodów,

a także dowody, jakie jeszcze należy przeprowadzić (...), stosowanie wobec [REDAKTOWANO] [REDAKTOWANO] środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania jest nadal niezbędne, a żaden inny środek o wolnościowym charakterze nie spełni roli odpowiedniego zabezpieczenia postępowania przygotowawczego”.

W dniu 26 lipca 2019 r. obrońca podejrzanego złożył zażalenie na postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania Pana [REDAKTOWANO]. Skarżący w swojej argumentacji stwierdził, że w niniejszej sprawie nie zachodziło duże prawdopodobieństwo popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu czynu zabronionego. Podkreślono również, że „prawidłowy tok postępowania został zabezpieczony już na etapie poprzedzającym jego zastosowanie, w związku z czym w niniejszej sprawie nie ma potrzeby stosowania jakiegokolwiek ze środków zapobiegawczych. Dnia 30 października 2019 r., po rozpoznaniu zażalenia obrońcy [REDAKTOWANO] Sąd Apelacyjny w Warszawie postanowił utrzymać w mocy zaskarżone rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego. Sąd odwoławczy uznał, że zażalenie nie było zasadne, a zawarte w nim wnioski nie zasługiwały na uwzględnienie. Zdaniem Sądu materiały zebrane w sprawie, w tym zawarte w aktach jawnych i niejawnych zeznania świadków oraz dokumenty, wskazywały na wysokie prawdopodobieństwo popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu przestępstwa. W uzasadnieniu podkreślono również, że „specyfika spraw dotyczących działań wywiadowczych na terenie obcego kraju, a polegających na opanowaniu tajnych metod kontaktów oraz wpływania na ludzi” mogła rodzić obawę, że przebywający na wolności podejrzanym próbowałby mataczyć w sprawie.

Kolejny wniosek o przedłużenie tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym do 12 miesięcy został złożony w dniu 20 września 2019 r. Sąd Okręgowy w Warszawie w dniu 4 października 2019 r. uznał go za zasadny i zastosował środek izolacyjny w stosunku do [REDAKTOWANO] do dnia 3 stycznia 2020 r. W uzasadnieniu postanowienia Sąd Okręgowy ponownie powołał się na przesłankę wysokiego prawdopodobieństwa popełnienia czynu zabronionego przez podejrzanego. Zdaniem Sądu w niniejszej sprawie zachodziły również podstawy szczególne do stosowania tymczasowego aresztowania, w tym realna obawa matactwa ze strony [REDAKTOWANO]. Sąd wskazał, że mężczyźnie „grozi surowa kara pozbawienia wolności, co z kolei może doprowadzić do podejmowania działań mających na celu destabilizację prawidłowego

toku procesu, celem uniknięcia ewentualnej odpowiedzialności karnej". Podkreślono także, że ze względu na to, że podejrzany „jest obywatelem Chin istnieje uzasadniona obawa, że pozostając na wolności wyjedzie z kraju uniemożliwiając skuteczne przeprowadzenie wobec niego postępowania”.

Na powyższe postanowienie obrońca [REDAKTED] w dniu 28 października 2019 r. złożył zażalenie, zaskarżając rozstrzygnięcie Sądu I instancji w całości. Powołując się na obrazę przepisów postępowania, obrońca wniósł o uchylenie tymczasowego aresztowania lub ewentualną jego zmianę na środek zapobiegawczy o charakterze nieizolacyjnym. W zażaleniu obrona podkreśliła, że w stosunku do [REDAKTED] nie zachodziły przesłanki ogólna ani szczególne, konieczne do zastosowania tymczasowego aresztowania. Co więcej, w ocenie skarżącego, „wszystkie działania podejmowane przez [REDAKTED] w Polsce były zawsze w pełni legalne”. Wspomniane zażalenie zostało rozpoznane w dniu 12 grudnia 2019 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie postanowił utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie przedłużające tymczasowe aresztowanie [REDAKTED] do dnia 3 stycznia 2020 r. W ocenie Sądu ogólna i szczególne przesłanki stosowania środka izolacyjnego pozostawały aktualne. Sąd odwoławczy powołał się na potrzebę zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Zdaniem Sądu, jedynie tymczasowe aresztowanie podejrzanego mogło zapewnić realizację tego celu. Zdaniem Sądu, „przebywając na wolności podejrzany mógłby podjąć działania zakłócające prawidłowy tok postępowania poprzez próby wpływania na kształt zgromadzonych dowodów”. W postanowieniu zaznaczono również, że „trudno jednak nie dostrzec, że łączny czas stosowania tego środka jest już znaczny, skoro obejmuje rok, a ta okoliczność powinna stanowić zasadniczy wyznacznik sposobu organizacji śledztwa, co prowadzący je prokurator musi mieć na względzie”.

Następnie w dniu 19 grudnia 2019 r. Prokuratura Krajowa wystąpiła z kolejnym wnioskiem o przedłużenie tymczasowego aresztowania wobec [REDAKTED] na łączny okres przekraczający 12 miesięcy, tj. do dnia 2 kwietnia 2020 r. W dniu 2 stycznia 2020 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie postanowił uwzględnić i przedłużyć wobec podejrzanego [REDAKTED] czas trwania najsurowszego ze środków zapobiegawczych do dnia 2 kwietnia 2020 r. W ocenie Sądu, w stosunku do podejrzanego nadal zachodzą przesłanki ogólna i szczególne stosowania tymczasowego aresztowania „wielokrotnie wymieniane już przez różne sądy”. Sąd stwierdził, że materiał dowodowy zebrany w

sprawie wskazuje na istnienie dużego prawdopodobieństwa popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu czynu. Celem dalszego stosowania tymczasowego aresztowania jest – w ocenie Sądu – zabezpieczenie prawidłowego toku śledztwa. Sąd wyraził również pogląd, że „środek zapobiegawczy można stosować aż do prawomocnego zakończenia procesu karnego”. Co więcej, zdaniem Sądu, w niniejszej sprawie zachodzi „obawa ucieczki lub ukrycia się podejrzanego przed polskim wymiarem sprawiedliwości, skoro jest on chińskim obywatelem, nie posiada z Polską istotnych i trwałych związków oraz zarzucono mu działanie w strukturze chińskiego wywiadu”. Sąd Apelacyjny w Warszawie stwierdził, że plany dotyczące kontynuowania czynności w postępowaniu uzasadniają dalsze stosowanie środka izolacyjnego w stosunku do podejrzanego ██████████. W uzasadnieniu postanowienia Sąd podkreślił jednak, że „prokurator winien dołożyć wszelkich starań, aby termin [2 kwietnia 2020 r.] został dotrzymany i przeprowadzono wszelkie czynności potrzebne do zakończenia śledztwa oraz ewentualnego wniesienia aktu oskarżenia”. Na powyższe rozstrzygnięcie obrońca podejrzanego złożył zażalenie zarzucając Sądowi I instancji obrazę przepisów postępowania, która miała mieć wpływ na treść postanowienia. Przedmiotowe zażalenie zostanie rozpoznane przez Sąd Apelacyjny w Warszawie w dniu 12 lutego 2020 r.

III Stan prawny

1. Po pierwsze należy wskazać, iż tymczasowe aresztowanie jest niewątpliwie tym środkiem zapobiegawczym, który w sposób najbardziej dotkliwy wkracza w sferę konstytucyjnie chronionej wolności osobistej człowieka. Z uwagi na fakt, że ogranicza ono tę wolność w sposób niezwykle istotny, a jednocześnie jest ono przecież stosowane wobec osoby, w stosunku do której w dalszym ciągu obowiązuje zasada domniemania niewinności, ustawodawca po pierwsze uzależnił stosowanie tego środka od spełnienia szeregu przesłanek, po drugie zaś wprowadził ograniczenia czasowe w sięganiu po ten najsurowszy środek zapobiegawczy. Zgodnie bowiem z art. 263 § 2 k.p.k., jego przedłużenie na okres powyżej 3 miesięcy może nastąpić jedynie w przypadku, gdy ze względu na „szczególne okoliczności sprawy” nie można było ukończyć w tym terminie postępowania przygotowawczego.

2. Tymczasowe aresztowanie może być stosowane tylko w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a jedynie wyjątkowo w celu zapobiegnięcia

popęlnienia przez podejrzanego nowego ciężkiego przestępstwa. Jest ono środkiem ostatecznym, dlatego też można po nie sięgnąć jedynie wtedy, gdy inne środki zapobiegawcze nie są w stanie spełnić ww. celów (art. 257 § 1 k.p.k.). Należy wskazać, że sąd zobligowany jest za każdym razem wskazać nieadekwatność innych środków zapobiegawczych wobec podejrzanego/oskarżonego na danym etapie sprawy. Stosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego może być bowiem konieczne w początkowym stadium postępowania, jednak na dalszym etapie postępowania taki środek może się stać już niekonieczny, a jego stosowanie bezpodstawne.

3. W judykaturze przyjmuje się, że decyzja o tymczasowym aresztowaniu, nawet przy stosowaniu art. 258 § 2 k.p.k., nie może być automatyczna. Trzeba zawsze rozważyć, czy w danym przypadku rzeczywiście istnieje „uzasadniona obawa” wyrażona w tym przepisie. Niewątpliwie więc ma tutaj zastosowanie teza, że wykluczona jest jakakolwiek hipotetyczność w postaci przypuszczeń, że podejrzanym/oskarżonym może utrudniać prawidłowy tok postępowania, np. nakłaniając świadków do zmiany zeznań w sytuacji, gdy brak jest ku temu racjonalnych podstaw, a więc konkretnych dowodów, czy chociażby poszlak (por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 14.11.2001 r., sygn. akt: II Akz 906/01). Z pewnością musi to być więc obawa realna i konkretna, a nie ogólna i abstrakcyjna.

IIIa Standardy stosowania tymczasowego aresztowania w świetle orzecznictwa ETPC

W ramach niniejszego pisma pragniemy przedstawić Wysokiemu Sądowi standardy stosowania tymczasowego aresztowania w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Mamy nadzieję, iż argumenty przedstawione w niniejszej opinii zostaną wzięte pod uwagę przy rozpoznawaniu sprawy przedłużenia tymczasowego aresztowania wobec p. ██████████

1. Sąd rozpoznając wniosek o zastosowanie tymczasowego aresztowania winien mieć również na względzie standardy stosowania tego środka zapobiegawczego wypracowane przez orzecznictwo strasburskie. Zgodnie bowiem z wyrokami Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: Trybunał) przy odpowiedzi na pytanie, czy okres tymczasowego aresztowania jest rozsądny, należy uwzględnić indywidualne okoliczności sprawy. Jednakże przedłużanie tego środka zapobiegawczego może być

uzasadnione tylko wtedy, gdy istnieją konkretne okoliczności związane z rzeczywistym wymogiem interesu publicznego, które pomimo obowiązywania zasady domniemania niewinności, przeważają nad zasadą poszanowania wolności osobistej określonej w art. 5 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (dalej: Konwencja). Trybunał wymaga również, aby organy stosujące tymczasowe aresztowanie, przywiązując odpowiednią wagę do zasady domniemania niewinności, zbadały wszystkie fakty przemawiające za i przeciw istnieniu wspomnianego powyżej interesu publicznego, który uzasadniałby odstępstwo od zasady poszanowania wolności osobistej. Organy te mają również obowiązek wskazać na powyższe fakty w swoich postanowieniach o zastosowaniu i przedłużeniu tymczasowego aresztowania (zob. m.in. sprawa: *Jabłoński przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 21 listopada 2000 r., § 80). Sąd powinien precyzyjnie określać interes publiczny, którego wystąpienie jest konieczne, aby zgodnie z Konwencją, przy uwzględnieniu zasady domniemania niewinności, tymczasowe aresztowanie mogło być zastosowane (zob. m.in. sprawy: *W. przeciwko Szwajcarii*, wyrok z 26 stycznia 1993 r., § 30; *Contrada przeciwko Włochom*, wyrok z 24 sierpnia 1998 r., § 54; *Kudła przeciwko Polsce*, wyrok z 26 października 2000 r., § 110—111; *Howiecki przeciwko Polsce*, wyrok z 4 października 2001 r., § 58; *Pantano przeciwko Włochom*, wyrok z 6 listopada 2003 r., § 66; *Klyakhin przeciwko Rosji*, wyrok z 30 listopada 2004 r., § 60; *Calleja przeciwko Malcie*, wyrok z 7 kwietnia 2005 r., § 98; *Rokhlina przeciwko Rosji*, wyrok z 7 kwietnia 2005 r., § 67; *Amirov przeciwko Rosji*, wyrok z dnia 27 listopada 2014 r.; § 101).

2. W orzecznictwie Trybunału wskazuje się również, iż sąd nie powinien uznawać wagi zarzucanego czynu za wyłączną przesłankę dla przedłużania tymczasowego aresztowania, szczególnie, że w wielu sprawach waga zarzucanego podejrzanemu czynu jest określona niewystarczająco precyzyjnie (zob. m.in. sprawy: *Wemhoff przeciwko Niemcom*, wyrok z 27 czerwca 1968 r., § 14; *B. przeciwko Austrii*, wyrok z 28 marca 1990 r., § 44; *Ilijkov przeciwko Bułgarii*, wyrok z 26 lipca 2001 r., §§ 80—81; *Olstowski przeciwko Polsce*, wyrok z 15 listopada 2001 r., § 78; *Łatasiewicz przeciwko Polsce*, wyrok z 23 czerwca 2005 r., § 57; *Klamecki przeciwko Polsce*, wyrok z 3 kwietnia 2003 r., § 122). **Trybunał wielokrotnie stwierdzał naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji w sytuacjach, gdy sądy krajowe uzasadniały przedłużanie tymczasowego aresztowania opierając się przede wszystkim na ciężarze zarzutów i operując stereotypowymi formułami, bez odnoszenia się do konkretnych faktów w sprawie i dostatecznego**

rozważenia możliwości zastosowania alternatywnych środków zapobiegawczych (por. *Idalov przeciwko Rosji*, wyrok z 22 maja 2012 r., § 147 i cyt. tam wcześniejsze orzecznictwo).

3. Malejące znaczenie pierwotnej przyczyny zastosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego dotyczy również wypadków, gdy aresztowanemu grozi surowa kara pozbawienia wolności. Wielokrotnie odnosząc się do kwestii swoistego domniemania zakłócania przez podejrzanego/oskarżonego prawidłowego toku postępowania ze względu na prawdopodobieństwo nałożenia na niego surowej kary Trybunał wskazywał bowiem, że: „podczas gdy groźba surowej kary jest właściwym elementem oceny ryzyka ucieczki lub powrotu do przestępstwa, to powaga zarzutów nie może sama z siebie uzasadniać długich okresów stosowania aresztu tymczasowego” (zob. m.in. sprawy: *Michta przeciwko Polsce*, wyrok z 4 maja 2006 r., § 49; *Ruprecht przeciwko Polsce*, wyrok z 21 lutego 2012 r., § 38; *Dochnal przeciwko Polsce*, wyrok z 18 września 2012 r., § 79; *Różański przeciwko Polsce*, wyrok z 22 stycznia 2013 r., § 30; analogicznie w sprawach: *Ječius przeciwko Litwie*, wyrok z 31 lipca 2000 r., § 94; *Ilijkov przeciwko Bułgarii*, wyrok z 26 lipca 2001 r., § 80-81). W przytoczonych wyrokach Trybunał podkreślał, że w wypadku przedłużania się okresu tymczasowego aresztowania konieczne jest wskazanie konkretnego, szczegółowego uzasadnienia przyjęcia istnienia ryzyka fałszowania dowodów przez aresztowanego, zastraszania świadków lub zakłócania postępowania w inny sposób. **Prawdopodobieństwo wymierzenia surowej kary może być zatem uznane za wystarczającą przesłankę stwierdzenia ryzyka bezprawnego utrudniania postępowania jedynie w początkowym stadium stosowania najsurowszego środka zapobiegawczego. W dłuższym okresie niezbędne jest wskazanie innych elementów, które mogłyby potwierdzić rzeczywiste istnienie tego rodzaju ryzyka.**

4. Po upływie określonego czasu organy sądowe mają zatem obowiązek wskazać inne – „właściwe i wystarczające” – przesłanki, które mogłyby usprawiedliwić przedłużające się pozbawienie wolności. W dalszej kolejności organy sądowe w sprawach aresztowych mają obowiązek zachowania szczególnej, podwyższonej staranności w prowadzeniu postępowania (zob. m.in. sprawy: *Howiecki przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 4 października 2001 r., § 59). W szczególności przedłużające się postępowanie przygotowawcze powinno zmusić sąd do kontroli, czy właściwe organy

prowadzą postępowanie z należytą starannością (zob. m.in. sprawy: *Olstowski przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 15 listopada 2001 r., § 76; *Iłowiecki przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 4 października 2001 r., § 59; *Kreps przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 26 lipca 2001 r., § 42; *Contrada przeciwko Włochom*, wyrok z 24 sierpnia 1998 r.) oraz (jak to ujął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 24 stycznia 1997 r. – sygn. akt V KO 12/97) zwrócić uwagę sądu na to, czy istnieje w sprawie w dalszym ciągu konieczność – w związku ze szczególną jej zawilgością — kolejnego przedłużenia tymczasowego aresztowania.

5. Trybunał wyraźnie wskazuje w swoich orzeczeniach na pierwszeństwo stosowania nieizolacyjnych środków gwarantujących stawiennictwo na rozprawie przed tymczasowym aresztowaniem godzącym w sferę wolności osobistej jednostki. Należy również dobitnie podkreślić, że art. 5 ust. 3 Konwencji zobowiązuje organy sądowe stosujące tymczasowe aresztowanie do uprzedniego wykluczenia zastosowania wobec danej osoby alternatywnych (nieizolacyjnych) środków zabezpieczających jej stawiennictwo na rozprawę. Trybunał nadto wskazuje na obowiązek sądu rozważenia możliwości skorzystania z alternatywnych środków zapobiegawczych przed zastosowaniem tymczasowego aresztowania, które to rozważania winny być ujęte w uzasadnieniu postanowienia (zob. m.in. sprawy: *Neumeister przeciwko Austrii*, wyrok z 27 czerwca 1968 r., § 3; *Muller przeciwko Francji*, wyrok z 17 marca 1997 r., § 35; *Contrada przeciwko Włochom*, wyrok z 24 sierpnia 1998 r., § 54—55; *Jabłoński przeciwko Polsce*, wyrok z 21 grudnia 2000 r., § 84; *Iłowiecki przeciwko Polsce*, wyrok z 04 października 2001 r., § 64; *Chodecki przeciwko Polsce*, wyrok z 26 kwietnia 2005 r., § 58; *Górski przeciwko Polsce*, wyrok z 4 października 2005 r. § 60).

6. Jeżeli zachodzi okoliczność wskazująca na to, że istnieje ryzyko mataczenia przez podejrzanego, ryzyko jego ukrywania się bądź ucieczki, bądź ryzyko uchylania się od wykonania kary, jaka mogła zostać wymierzona, władze powinny tę okoliczność wskazać w zgromadzonym materiale dowodowym (zob. m.in. sprawy: *Iłowiecki przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 4 października 2001 r., § 63). Trybunał ponadto wymaga, ażeby dla oceny trafności tego typu zarzutów wziąć pod uwagę m.in. cechy charakteru podejrzanego oraz jego moralność (zob. m.in. sprawy: *Stögmüller przeciwko Austrii*, wyrok z 10 listopada 1969 r., s. 40; *Letellier przeciwko Francji*, wyrok z dnia 26 czerwca 1991 r., §§ 49—51; *Contrada przeciwko Włochom*, wyrok z 24 sierpnia 1998 r., § 55; *W. przeciwko Szwajcarii*, wyrok z 26 stycznia 1993 r., § 33; *Smirnova przeciwko Rosji*,

wyrok z 24 lipca 2003 r., § 60). Warto zaznaczyć, iż argument matactwa wraz z upływem czasu traci swoją moc, szczególnie w chwili, gdy w sprawie zgromadzony i zabezpieczony został cały materiał dowodowy, a więc podejrzany nie jest w stanie zniszczyć dowodów swojej przestępczej działalności ani bezprawnie wpływać na świadków.

7. Art. 5 ust. 3 Konwencji ustanawia więc tym samym zasadę, iż stosowanie tymczasowego aresztowania – jako odstępstwo od chronionego Konwencją prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego — jest środkiem o charakterze *ultima ratio* w postępowaniu karnym. Podobną zasadę przyjmuje zresztą także polski ustawodawca.

IV Podsumowanie

Pan [REDAKTOWANO] jest tymczasowo aresztowany od ponad roku, a postępowanie przygotowawcze w jego sprawie nadal trwa. Warto zauważyć, że już w grudniu 2019 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie podkreślił, że łączny czas stosowania środka izolacyjnego wobec Pana [REDAKTOWANO] „jest już znaczny”, a okoliczność tę Prokuratura prowadząca śledztwo powinna mieć na uwadze.

Pragniemy również zauważyć, że wszystkie postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania [REDAKTOWANO] opierają się na tym samym uzasadnieniu: wysokość kary grożąca podejrzanemu, zebrany w sprawie materiał dowodowy wskazujący na duże prawdopodobieństwo popełnienia przez niego zarzucanego mu czynu oraz realna obawy matactwa procesowego i ucieczki poza granice Rzeczypospolitej Polskiej. Kolejne uzasadnienia Sądów zawierają tożsame argumenty poprzednich postanowień o tymczasowym aresztowaniu p. [REDAKTOWANO]

Ogólnie wyrażone obawy związane z prawdopodobieństwem wymierzenia w stosunku do oskarżonego surowej kary pozbawienia wolności nie są bez znaczenia, **jednak zgodnie z utrwaloną linią orzecznictwa ETPC nie mogą być one uznane za wystarczające uzasadnienie długich okresów stosowania tymczasowego aresztowania.** Na późniejszym etapie postępowania konieczne jest bowiem wskazanie innych, konkretnych okoliczności, które świadczą o istnieniu ryzyka fałszowania dowodów przez aresztowanego, zastraszania świadków lub zakłócania postępowania w inny sposób.

Wskazać także należy, że tymczasowe aresztowanie nie jest obligatoryjnym środkiem zapobiegawczym. Jest środkiem *ultima ratio* i jego stosowanie powinno mieć charakter ostateczny. Zarówno w prawie polskim, jak i w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wskazuje się na pierwszeństwo stosowania nieizolacyjnych środków zapobiegawczych. Warto zaznaczyć, że tymczasowe aresztowanie, jako najsurowszy ze środków zapobiegawczych, stanowi wyjątek od zasady wolności osobistej zagwarantowanej przez art. 41 Konstytucji RP.

Mając na uwadze powyższe, Helsińska Fundacja Praw Człowieka sygnalizuje potencjalny problem naruszenia art. 5 ust. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w kontekście stosowania tymczasowego aresztowania wobec podejrzanego [REDACTED]. Wyrażamy jednocześnie nadzieję, że przytoczone przez nas standardy okażą się przydatne w rozpatrywaniu tej, a także podobnych sprawach.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
SEKRETARZ ZARZĄDU
Piotr Kłodoczny
Piotr Kłodoczny